

Grzegorz Ociecek¹, Paweł Opitek²

Analiza definicji walut wirtualnych z ustawy z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu

Streszczenie

W artykule poddano szczegółowej analizie definicję legalną „walut wirtualnych”, która znajduje się w art. 2 ust. 2 pkt 26 ustawy z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Punkt wyjścia stanowiło omówienie znaczenia i roli, jaką pełnią takie definicje w tekstach prawnych. Następnie dokonano wykładni zwrotów, stanowiących elementy przepisu znajdującego się w art. 2 ust. 2 pkt 26, tj. „cyfrowe odwzorowanie wartości”, „wymienne w obrocie gospodarczym na prawne środki płatnicze”, „akceptowane jako środek wymiany” i „elektronicznie przechowywana lub przenoszona albo będąca przedmiotem handlu elektronicznego”. Artykuł kończy się wnioskami sformułowanymi na podstawie przeprowadzonej analizy.

Słowa kluczowe

Waluty wirtualne, definicja legalna, kryptowaluty, kryptoaktywa, polityka AML, przestępczość gospodarcza, przestępstwo.

1. Wstęp

Definicja legalna „walut wirtualnych” z ustawy z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu³

¹ Dr Grzegorz Ociecek, prokurator Prokuratury Krajowej w stanie spoczynku, Doradca Prokuratora Krajowego, adiunkt UKSW, ORCID 0000-0002-2785-4677.

² Dr Paweł Opitek, prokurator Prokuratury Okręgowej w Krakowie delegowany do Prokuratury Krajowej, ORCID 0000-0002-4015-5774.

(dalej: ustawa AML) jest ważna z kilku powodów. Odnosi się bowiem do grupy instytucji obowiązanych, a więc takich, które muszą realizować szereg obowiązków związanych z polityką AML/CFT⁴. Definicja ta wpływa pośrednio na kompetencje przyznane Generalnemu Inspektorowi Informacji Finansowej, czy prokuratorom w zakresie blokady rachunku i wstrzymywania transakcji. Waluty wirtualne, jako „mienie ruchome” są przedmiotem czynności wykonawczej przestępstwa prania pieniędzy oraz mogą stanowić przedmiot poręczenia i zabezpieczenia majątkowego, o których mowa w Kodeksie postępowania karnego⁵. Jeśli chodzi o inne dziedziny prawa, to „gospodarka 3D” szybko się rozwija, a wraz z nią następuje intensyfikacja wymiany dóbr i usług w Internecie przy wykorzystaniu cyfrowych aktywów. Nieprzypadkowo zatem zagadnienie, jaki charakter prawny mają jednostki waluty wirtualnej, pozostaje w żywym zainteresowaniu prawa podatkowego; dotyczy ono bowiem skutków podatkowych sprzedaży takich walut, konwersji bitcoinów na inną kryptowalutę, czy uznania wydatków na „kopanie”, jako kosztów podatkowych.

W orzeczeniach sądów administracyjnych, decyzjach organów skarbowych oraz pismach Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej terminy „kryptowaluta” i „waluta wirtualna” używane są jednak zamiennie na oznaczenie tych samych wartości. Decyzje procesowe wydawane w trakcie postępowania karnego i dotyczące m.in. opisu czynów, zawierają zazwyczaj pojęcie „kryptowaluta”, a przecież sędzia czy prokurator powinni posługiwać się w pierwszej kolejności zwrotami ustawowymi takimi, jak waluta wirtualna. Dowodzi to tezy, że funkcjonariusze publiczni stosujący prawo nie znają definicji walut wirtualnych, a przynajmniej nie przypisują jej zbyt dużego znaczenia, skoro dowolnie posługują się pozaustawowymi zwrotami. Problem stanowi także fakt, że wypracowane przez różne gałęzie prawa poglądy na status prawny walut wirtualnych nie zawsze nadają się do bezpośredniego stosowania na gruncie prawa karnego. Podkreśla się na przykład, że kwalifikacja takich walut, jako prawa majątkowego, przyjmowana jest ściśle do celów podatków dochodowych²⁴. Organy skarbowe odwołują się do tzw. zasady autonomii prawa podatkowego,

³ Dz. U. z 2021 r., poz. 815, 1163.

⁴ Skrót „AML/CFT” (ang. *Anti Money Laundering/Counter Financing of Terrorism*) stanowi zbiorcze określenie przepisów i zasad, które muszą stosować instytucje obowiązane w celu zapobiegania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu.

⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 1375).

zgodnie z którą ustawodawca, tworząc przepisy podatkowe, ma zapewnioną samodzielność w kreowaniu instytucji i pojęć na potrzeby tej gałęzi prawa, które niekoniecznie muszą przekładać się na inny podsystem przepisów.

Z drugiej strony brak jest szczegółowych opracowań traktujących o tym, jaki zakres przedmiotowy ma definicja walut wirtualnych. Co prawda temat analizowanych walut pojawia się w publikacjach naukowych, ale w kontekście aspektów technicznych ich funkcjonowania, podziałów tokenów cyfrowych, czy regulacji AML. Są to dość ogólne opracowania i pozostawiają niedosyt poznawczy, jak odczytywać poszczególne części przepisu zawartego w art. 2 ust. 2 pkt 26 ustawy AML. Opracowanie stawia sobie za cel wypełnienie owej luki poznawczej poprzez szczegółową analizę legalnej definicji „waluty wirtualne”.

2. Rola definicji legalnych

Mogłoby się wydawać, że wprowadzenie definicji legalnej do tekstu prawnego rozwiązuje wszystkie problemy związane z odkodowywaniem znaczenia danego słowa lub zespołu słów. W praktyce natomiast sprawa jest bardziej skomplikowana, a doktryna nie wypracowała jednoznacznego stanowiska na to, jaką rolę w wykładni przepisów prawa odgrywają definicje legalne. Jako przykład niech posłuży różnica pomiędzy zapatrywaniami M. Zielińskiego – twórcy derywacyjnej koncepcji wykładni prawa oraz recenzującym jego stanowisko M. Dybowskim. Pierwszy z nich twierdził, że zawarte w akcie prawnym definicje „wysławiają normy prawne nakazując tak, a nie inaczej rozumieć dany zwrot, tj. posługiwać się nim na gruncie tekstu prawnego tak, aby zastępować go w odtwarzanych z przepisów normach jego definicyjnym równoważnikiem”. Stanowisko takie jest oczywiste, jednak M. Zieliński wskazywał ponadto, że definicje legalne łączą dwie funkcje: wiadomo na ich podstawie, że należy rozumieć (rola pragmatyczna) i to, że „tak a tak” należy rozumieć dany zwrot (rola apragmatyczna)⁶. Zdaniem M. Dybowskiego natomiast, definicja legalna nie pełni żadnej istotnej roli apragmatycznej w tym sensie, aby wskazywała, jak na gruncie danego języka rozumie się zwrot definiowany, lecz nakazuje jedynie rozumienie definiowanego zwrotu w określony sposób. Uwzględnia on zatem tylko pragmatyczną rolę takich definicji dyktującej interpretatorowi dokonanie wyboru pomiędzy możliwymi sposobami rozumienia

⁶ M. Zieliński, Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki, Warszawa 2006, s. 266.

zwrotu definiującego w takich definicjach włącznie z przełamaniem zasady prymatu rozumienia słownikowego, gdyby nie dało się ono pogodzić z relatywnymi sposobami użycia słów składających się na *definiens* definicji legalnej w okolicznościach danej sprawy⁷.

Rozróżnienie na pragmatyczną i apragmatyczną rolę definicji legalnych ma zapewne doniosłe znaczenie na gruncie teorii wykładni prawa, jednak w kontekście praktycznym niniejszego opracowania wystarczy przyjąć za T. Kotarbińskim, że budowanie takich definicji polega na określaniu zwrotów języka i jest metodą walki z „mętnością” znaczeń słów, zwrotów czy całych wypowiedzi. Mętność ta może przybierać różne postacie, m.in. brak jasności znaczenia, jego chwiejność czy też brak precyzyjnych granic⁸. Powyższe stwierdzenie prowadzi do wniosku, że adresaci ustawy, aby prawidłowo interpretować i stosować prawo, potrzebują pewnych „stałych”, którymi są opisy znaczeń konkretnych zwrotów, przybierające kształt definicji legalnych. Przyjmuje się, że chodzi o każdą definicję, która została sformułowana przez prawodawcę, wkomponowana w tekst ustawy, i która dotyczy wyrażenia występującego w tej ustawie. O uznaniu zestawu słów za definicję legalną przesądza sam fakt jej umieszczenia w tekście prawnym, co z kolei oznacza, że pod względem formalnym bez znaczenia pozostaje jej budowa, cel czy uzasadnienie sformułowania⁹. Znajduje to potwierdzenie w § 147 ust. 1 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”; stanowi on: „Jeżeli w ustawie lub innym akcie normatywnym ustalono znaczenie danego określenia w drodze definicji, w obrębie tego aktu nie wolno posługiwać się tym określeniem w innym znaczeniu”¹⁰.

Pomimo tak ambitnych celów, jakie wyznaczają się definicjom legalnym, to w przypadku walut wirtualnych, ich normatywne ujęcie spotkało się z krytyką. K. Stolarski stwierdził, że ustawowa definicja walut wirtualnych, choć w swojej istocie zasadniczo prawidłowa, to jednak daleka jest od nadania tejże walucie jednoznacznej i precyzyjnej kwa-

⁷ M. Dybowski, Rozdział VIII. Uwagi o pragmatycznej roli definicji legalnych w derywacyjnej koncepcji wykładni prawa, (w:) M. Herman, S. Sykuła (red.), Wykładnia prawa. Tradycja i perspektywy, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2016, s. 128–129.

⁸ T. Kotarbiński, Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk, Warszawa 1986, s. 38.

⁹ Por. A. Malinowski, Polski język prawny. Wybrane zagadnienia, Warszawa 2006, s. 156.

¹⁰ Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (załącznik do obwieszczenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 29 lutego 2016 r. (poz. 283).

lifikacji prawnej. W przyjętej konstrukcji ustawodawca wprost wskazuje na to, czym waluta wirtualna nie jest. Z kolei element pozytywny definicji nie pozwala na wyprowadzenie precyzyjnej odpowiedzi na pytanie „czym waluta wirtualna jest”¹¹. Jednak nie proponuje się nic w zamian, albo propozycje formułowanych definicji są nietrafione. J. Ryfa, powołując się na „analizę dostępnych, bieżących informacji i literatury” zaproponował ogólną definicję waluty wirtualnej, „odnosząc się do aktualnego stadium rozwoju i występujących kategorii”; na tej podstawie wspomniany autor stwierdził, że „Walutami wirtualnymi określa się specyficzną kategorię pieniądza elektronicznego, posiadającą co najmniej kilka subkategorii, opartego wyłącznie na zaufaniu użytkowników, przez co nie występuje oficjalna instytucja będąca jego gwarantem, pełniącego rolę środka wymiany i przechowywania wartości”. Dalej J. Ryfa doprecyzowuje, że pieniądz ten jest wysoce elastyczny, często dostosowany do najnowszych technologii internetowych, zapewniając wysoką mobilność i swobodę przepływu wartości bez pośrednictwa osoby trzeciej. W zależności od swojej kategorii działa w obrębie bardzo wąskich granic – zamkniętego systemu lub szeroko, w granicach zasięgu Internetu, dając możliwość swobodnej wymiany na inne waluty i zakup dóbr”¹². Pobieżna analiza tej definicji wyraźnie pokazuje, jak dalece odbiega ona od zasad formułowania definicji legalnych, a jej wprowadzenie spowodowałoby spore zamieszanie i kłopoty z wykładnią prawa. Otóż, technika legislacyjna wyklucza stosowanie takich niedookreślonych zwrotów, jak np. „specyficzną kategorię, posiadającą co najmniej kilka subkategorii”. W tekście J. Ryfy zachodzi wewnętrzna sprzeczność; napisano w nim: „walutami wirtualnymi określa się specyficzną kategorię pieniądza elektronicznego” podczas, gdy instytucja „pieniądza elektronicznego” została zdefiniowana w ustawie z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych¹³ i jest nim „wartość pieniężna przechowywana elektronicznie, w tym magnetycznie, wydawana, z obowiązkiem jej wykupu, w celu dokonywania transakcji płatniczych, akceptowana przez podmioty inne niż

¹¹ K. Stolarski, Prawny i podatkowy status walut wirtualnych w kontekście wprowadzenia do prawa polskiego definicji legalnej waluty wirtualnej, *Monitor Podatkowy* 2018, nr 9, źródło: <https://czasopisma.beck.pl/monitor-podatkowy/artukul>, data odczytu: 30 października 2022 r.

¹² J. Ryfa, Waluty wirtualne – problem zdefiniowania i klasyfikacji nowego środka płatniczego, *Nauka o finansach* 2014, nr 2, s. 141–142.

¹³ Tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 1907 ze zm.

wyłącznie wydawca pieniądza elektronicznego”, a bitcoin i większość altcoinów nie ma swojego emitenta, który gwarantowałby ich wykup.

3. Elementy definicji „waluty wirtualne”

Przechodząc do bezpośredniej analizy definicji walut wirtualnych, to zgodnie z art. 2 ust. 2 pkt 26 ustawy AML pod tym pojęciem rozumie się cyfrowe odwzorowanie wartości, które nie jest:

- a) prawnym środkiem płatniczym emitowanym przez NBP, zagraniczne banki centralne lub inne organy administracji publicznej,
 - b) międzynarodową jednostką rozrachunkową ustanawianą przez organizację międzynarodową i akceptowaną przez poszczególne kraje należące do tej organizacji lub z nią współpracujące,
 - c) pieniądzem elektronicznym w rozumieniu ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych,
 - d) instrumentem finansowym w rozumieniu ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi,
 - e) wekslem lub czekiem
- oraz jest wymienne w obrocie gospodarczym na prawne środki płatnicze i akceptowane jako środek wymiany, a także może być elektronicznie przechowywane lub przeniesione albo może być przedmiotem handlu elektronicznego.

Sformułowana w polskiej ustawie definicja walut wirtualnych stanowi dosłowne tłumaczenie z języka angielskiego opisu „virtual currencies” (VA) stosowanego przez *Financial Action Task Force* (FATF¹⁴) i przeniesionego do projektu V dyrektywy Unii Europejskiej z dnia 30 maja 2018 r. dotyczącej uregulowań AML¹⁵. FATF w swoich rekomendacjach podkreśla, że owa definicja powinna być interpretowana szeroko, a wchodzące w jej skład pojęcia mają otwarty charakter po to, aby uwzględniły postęp technologiczny i innowacyjne modele biznesowe związane z cyfrowymi

¹⁴ *Financial Action Task Force* (FATF) utworzył w 1989 roku Międzynarodowy Fundusz Walutowy i skupia obecnie 37 krajów członkowskich. Celem Grupy jest definiowanie standardów i promowanie środków prawnych do zwalczania prania pieniędzy, finansowania terroryzmu i innych poważnych zagrożeń dla integralności globalnego systemu finansowego. Chociaż FATF nie decyduje wprost o przyjętych przez poszczególne kraje rozwiązaniach w zakresie AML/CFT, to *de facto* ma zasadniczy wpływ na ich kształt.

¹⁵ Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu, <https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/druk.xsp?nr=2233>, data odczytu: 30 października 2022, s. 12–13.

prawami majątkowymi. Ponadto, definicja VA uwzględnia zasadę „neutralności technologicznej” co oznacza, że powinna być stosowana w oparciu o właściwości, jakie oferuje komercyjna usługa, a nie pod kątem technologii zastosowanej do jej uruchomienia¹⁶. Co więcej, w definicji ustawodawca wyraźnie oddziela pojęcie walut wirtualnych od „tradycyjnych” aktywów typu pieniądze, akcje, czy obligacje, nadając im całkiem nowy charakter prawny.

Wspomniane cechy opisu „virtual currencies” przez wielu komentatorów postrzegane są, jako niedoskonałości definicji ustawowej. O niejasnym statusie prawnym walut wirtualnych, powodującym w praktyce liczne wątpliwości, mówił w swoim orzecznictwie Trybunał Sprawiedliwości UE, uznając jednocześnie bitcoina za umowny środek płatniczy¹⁷. Faktem jest, że zgodnie ze wspomnianymi już „Zasadami techniki prawodawczej” przepisy ustawy redaguje się zwięźle i syntetycznie, unikając nadmiernej szczegółowości, a zarazem w sposób, w jaki opisuje się typowe sytuacje występujące w dziedzinie spraw regulowanych tą ustawą (§ 5); ponadto przepisy powinny być redagowane tak, aby dokładnie i w sposób zrozumiały dla adresatów zawartych w nich norm wyrażały intencje prawodawcy (§ 6). Niemniej, w przypadku definicji legalnej walut wirtualnych dokładne spełnienie tych postulatów okazało się zadaniem bardzo trudnym i – zdaniem autorów – niewykonalnym. Zbyt duża jest bowiem różnorodność wspomnianych walut pod względem technicznym, ekonomicznym i prawnym, aby „umieścić je” w prostej do odczytania definicji.

Przechodząc do szczegółowej analizy art. 2 ust. 2 pkt 26 ustawy AML, to autorzy przyjęli, że zbędnym jest przywoływanie, czym jest prawny środek płatniczy emitowany przez NBP, pieniądź elektroniczny, weksel, czek itd., gdyż dokładnie opisują to właściwe ustawy. Ciekawsze, ale także trudniejsze zadanie stanowi określenie pozytywnych desygnatów definicji „waluty wirtualne”, chodzi o:

- „cyfrowe odwzorowanie wartości”,
- „wymienialne w obrocie gospodarczym na prawne środki płatnicze”,
- „akceptowane jako środek wymiany”,
- wartość „może być elektronicznie przechowywane lub przeniesione albo może być przedmiotem handlu elektronicznego”.

¹⁶ Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers. Updated guidance for a risk-based approach, October 2021, s. 23.

¹⁷ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r., C-264/14, Skatteverket przeciwko Davidowi Hedqvistowi, źródło: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/pl/ALL/?uri=CELEX:62014CJ0264>, data odczytu: 23 września 2022 r.

W dalszej części opracowania zostanie omówione znaczenie pojęciowe każdego z tych zwrotów.

4. „Cyfrowe odwzorowanie wartości”

„Odwzorować” znaczy tyle, co „odtworzyć według wzoru”; natomiast „wartość” oznacza: „to, ile coś jest warte pod względem materialnym”, ale też „cechę tego, co jest dobre pod jakimś względem”, „posiada zalety”¹⁸. Podsumowując, „cyfrowe odwzorowanie wartości” walut wirtualnych, to cyfrowe odtworzenie według wzoru posiadanych przez te waluty cech, a patrząc pod kątem subiektywnym – także ich niedoskonałości i/lub zalet. Z treści przepisu wynika, że waluty wirtualne *per se* są „jakąś” wartością podobnie, jak pieniądze, instrumenty finansowe, czy pieniądź elektroniczny, ale nie taką samą wartością, jak inne, wymienione w definicji aktywa.

Co zatem kryje się pod pojęciem „wartość”, o którym mowa w art. 2 ust. 2 pkt 26 ustawy AML? Otóż, chodzi o pewien rodzaj dobra ekonomicznego rozumianego, jako usługa zaspakajająca potrzeby człowieka (np. kapitałowe, inwestycyjne) i powstała, jako rezultat procesu szeroko rozumianej produkcji (realizacja crowdfundingu w ramach start-up'u, emisja stablecoina przez instytucję finansową, zamieszczenie otwartego protokołu blockchainowego w sieci itp.). Z komentowanego przepisu wynika ponadto, że waluty wirtualne, owo dobro ekonomiczne, mają postać cyfrową. Jak słusznie zauważa K. Stolarski, tzw. własność wirtualna zawsze będzie w istocie pewną formą cyfrowej reprezentacji kodu komputerowego, a więc nie może być interpretowana w tradycyjnych kategoriach rozumienia prawa własności czy też władztwa¹⁹.

Token taki, jak bitcoin, pod względem technicznym stanowi „jedyne” kawałek kodu programu komputerowego. Nie ma w nim żadnego zapisu wskazującego na cenę tokena lub innej informacji, która mówiłaby o jego wartości rynkowej. Niezależnie, czy BTC kosztowałby kilkaset tysięcy złotych, czy nie posiadałby żadnej wartości, jego cyfrowy zapis będzie zawsze wyglądał tak samo. Zatem „odwzorowanie wartości”, o którym mowa w definicji walut wirtualnych, nie dotyczy ich ceny, ale mechanizmu (algorytmu) funkcjonowania tych walut, tylko pośrednio wpływającego na ich cenę. Niemniej, praktycznie rzecz bio-

¹⁸ <https://sjp.pwn.pl/szukaj/warto%C5%9B%C4%87.html>, data odczytu: 30 października 2022 r.

¹⁹ K. Stolarski, Prawny i podatkowy status walut wirtualnych..., *op. cit.*

rac, waluty wirtualne posiadają realną wartość rynkową, co wiąże się z pozostałymi cechami tych walut: uczestnictwem w obrocie gospodarczym i akceptowalnością. Mówiąc wprost: nikt nie interesowałby się daną „wartością”, gdyby nie posiadała wartości ekonomicznej. W przypadku walut wirtualnych chodzi o jakieś realne dobro o charakterze majątkowym, gdyż odnosi się do nich instytucja wstrzymywania transakcji i blokady rachunków, o której mowa w rozdziale 8 ustawy AML: zgodnie z art. 2 ust. 2 pkt 27 przez wartość majątkową rozumie się m.in. waluty wirtualne. Stanowią one także przedmiot transakcji (art. 2 ust. 2 pkt 21); w jej wyniku dokonuje się przeniesienia własności lub posiadania wartości majątkowych. Poczynione rozważania prowadzą do wniosku, że zapis „cyfrowe odwzorowanie wartości” nie odnosi się do terminu „wartość” w znaczeniu „to, ile coś jest warte pod względem materialnym”, ale do *essential features* danej waluty wirtualnej i uzyskanie statusu takiej waluty nie jest uzależnione od posiadania przez nią konkretnej ceny rynkowej. Niemniej, waluty wirtualne są traktowane przez ustawodawcę, jako prawo majątkowe o niejednoznacznym charakterze.

5. „Wymienialne w obrocie gospodarczym na prawne środki płatnicze”

Zakres znaczeniowy określenia „środki płatnicze” jest ściśle regulowany przez ustawę z dnia 27 lipca 2002 r. Prawo dewizowe²⁰; zgodnie z nią:

- krajowymi środkami płatniczymi są waluta polska oraz papiery wartościowe i inne dokumenty, pełniące funkcję środka płatniczego, wystawione w walucie polskiej (art. 2 ust. 1 pkt 6);
- zagranicznymi środkami płatniczymi są waluty obce i dewizy (art. 2 ust. 1 pkt 9); z kolei:
- walutami obcymi są znaki pieniężne (banknoty i monety) będące poza krajem prawnym środkiem płatniczym, a także wycofane z obiegu, lecz podlegające wymianie; na równi z walutami obcymi traktuje się wymienialne rozrachunkowe jednostki pieniężne stosowane w rozliczeniach międzynarodowych (art. 2 ust. 1 pkt 10);
- dewizami są papiery wartościowe i inne dokumenty pełniące funkcję środka płatniczego, wystawione w walutach obcych (art. 2 ust. 1 pkt 12).

²⁰ Tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 309.

Ramy objętościowe niniejszego artykułu nie pozwalają na szczegółową charakterystykę każdego z prawnych desygnatów pojęcia „środek płatniczy”, a ponadto nie jest to konieczne z uwagi na liczne źródła poświęcone temu zagadnieniu. Większą uwagę należy skupić na określeniu „wymienialne w obrocie gospodarczym”, o którym mowa w art. 2 ust. 2 pkt 26 ustawy AML, gdyż ma ono decydujące znaczenie dla wykładni tego przepisu.

Pojęcie obrotu gospodarczego nie ma charakteru normatywnego, wobec czego jego wyjaśnienie pozostawiono doktrynie prawniczej. Zjawisko obrotu gospodarczego należy także do świata pojęć ekonomii – stosunki wymiany dóbr i usług, będące przejawem prowadzonej przez przedsiębiorców działalności, podlegają bowiem prawom rynku. W tym sensie prawo gospodarcze prywatne ma swoje korzenie w ekonomicznej aktywności jednostek oraz grup społecznych i zawiera katalog reguł rządzących obrotem towarami i usługami na linii od producenta do konsumenta. Tym samym do obrotu gospodarczego należą stosunki prywatnoprawne, zachodzące w toku prowadzonej działalności gospodarczej. Według innego, syntetycznego ujęcia, przez obrót gospodarczy należy rozumieć stosunki prywatnoprawne powstające w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa²¹, a więc działalności o charakterze zorganizowanym, łączącej w sobie składniki materialne oraz niematerialne w jedną uporządkowaną całość funkcjonalno-gospodarczą, zdatną do tego, aby przy jej wykorzystaniu można było uczestniczyć w obrocie gospodarczym. W piśmiennictwie zwraca się również uwagę, że profesjonalna działalność, to uczestniczenie w takim obrocie w sposób uzasadniający przekonanie, że ma się do czynienia z samodzielnym podmiotem zarobkowym trudniącym się świadczeniem dla innych²². Podobnie w orzecznictwie sądowym wykrystalizował się pogląd, że obrót gospodarczy jest miejscem, gdzie przedsiębiorcy prowadzą działalność gospodarczą; obok zawodowego charakteru działalności, powtarzalności podejmowanych czynności, czy podporządkowania regułom zysku i opłacalności, „obróć” stanowi jedną ze specyficznych cech prowadzenia takiej działalności²³.

²¹ A. Doliwa, *Ogólna charakterystyka prawa gospodarczego prywatnego*, (w:) T. Mróz, M. Stec (red.), *Zasady prawa gospodarczego prywatnego*, Warszawa 2007.

²² J. Grykiel, *Pojęcie działalności gospodarczej i zawodowej w rozumieniu art. 43(1) k.c.*, *Studia Prawnicze* 2005, nr 4, s. 31.

²³ Uchwała SN z dnia 23 lutego 2005 r., sygn. II CZP 88/04, OSNC 2006, nr 1, poz. 5; uchwała SN z dnia 6 grudnia 1991 r., sygn. III CZP 117/91, OSNC 1992, nr 5, poz. 65; postanowienie SN z dnia 1 lipca 2021 r., sygn. III USK 223/21, LEX nr 3380183; wyrok WSA w Poznaniu z dnia 8 kwietnia 2021 r., sygn. I SA/Po 229/21, LEX nr 3172268.

Widać zatem, że zarówno doktryna, jak i sądy uznały sferę obrotu gospodarczego za miejsce, gdzie przedsiębiorca prowadzi swoją działalność gospodarczą.

Poczynione ustalenia mają decydujące znaczenie dla określenia, czy konkretne kryptoaktywo stanowi walutę wirtualną w rozumieniu ustawy AML: aby tak się stało, musi być ono wymienne na prawne środki płatnicze przez przedsiębiorców w ramach prowadzonej przez nich działalności gospodarczej. Chodzi przede wszystkim o giełdy i kantory kryptowalutowe, ale także platformy crowdfundingowe, rynek „zdecentralizowanych finansów” (DeFi), czy strony internetowe do tradingu, a więc o podmioty posiadające pewną zorganizowaną strukturę, których działalność jest widoczna i rozpoznawalna dla otoczenia. Inna wskazówka mówiąca o tym, czy akceptant tokena jest profesjonalnym uczestnikiem rynku, to wypełnienie przez niego prawnego obowiązku rejestracji lub zgłoszenia. W Polsce chodzi o wpis do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej albo do rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego lub innego rejestru wskazanego w ustawie szczególnej. Funkcjonuje także rejestr działalności w zakresie walut wirtualnych (art. 129m) dedykowany podmiotom, o których mowa w przepisie art. 2 ust. 1 pkt 12 ustawy AML. *A contrario*, „wartość” znajdująca się w użytkowaniu tylko i wyłącznie konsumentów nie może być uznana za walutę wirtualną, chociaż w praktyce taka sytuacja jest mało prawdopodobna, bowiem każde dobro atrakcyjne dla większej liczby osób od razu budzi zainteresowanie profesjonalnych „graczy” na rynku, którzy po prostu chcą zarobić i pośredniczyć w obrocie tym dobrem.

Owi profesjonalni uczestnicy rynku „krypto” często pochodzą z innych jurysdykcji geograficznych, aniżeli Europa, i działają transgranicznie, a więc sprawdzenie, czy zarejestrowani są jako przedsiębiorcy, jest trudne. Nie ma to jednak decydującego znaczenia dla określenia, czy uczestniczą oni w obrocie gospodarczym, gdyż miarodajny jest faktyczny obraz ich działalności: platforma cyfrowa, która posiada tysiące użytkowników, jest ogólnodostępna, oferuje profesjonalne usługi w zakresie obrotu tokenami cyfrowymi – uczestniczy w obrocie gospodarczym w takim znaczeniu, o jakim mowa w art. 2 ust. 2 pkt 26 ustawy AML. Jeśli określone wartości są „listowane” (notowane) na stronach internetowych, a osoby indywidualne i prawne mogą je sprzedać lub kupić za pieniądź fiducyjny, to spełniają one definicję walut wirtualnych. Obrót gospodarczy bowiem ma charakter mieszany, gdyż stosunki prawne kreowane są na podstawie czynności dokonywanych przez strony, z których jedna

może być przedsiębiorcą, a druga – konsumentem. „Wymienialność” oznacza natomiast, że token („wartość”) na podstawie różnorodnych zdarzeń prawnych pomiędzy uczestnikami obrotu gospodarczego (umowa sprzedaży, zastawu, zamiany, pożyczki itd.) może zostać wymieniony na prawny środek płatniczy.

6. „Akceptowane jako środek wymiany”

Zgodnie z przepisem zamieszczonym w art. 2 ust. 2 pkt 26 ustawy AML „waluta wirtualna” to aktywo, które jest wymienialne w obrocie gospodarczym na prawne środki płatnicze, a ponadto „akceptowane jako środek wymiany”. Akceptować, zgodnie z językowym znaczeniem tego słowa, oznacza tyle, co „aprobować”, „wyrażać formalną zgodę na coś”²⁴. Spójnik łączny pomiędzy dwoma cechami użytkowymi walut wirtualnych, tj. wymienialność i akceptowalność, oznacza, że muszą być one spełnione jednocześnie, aby można było mówić o takiej walucie. Warto jednak zadać pytanie: „Jaka jest różnica pomiędzy sytuacją, że ‘coś’ jest wymienialne w obrocie gospodarczym i zarazem akceptowane jako środek wymiany?”. Logicznie rzecz biorąc, w obu wyrażeniach chodzi o identyczną sytuację: jeśli coś można wymienić to oznacza, że ktoś (druga strona umowy) akceptuje taką wymianę. Założenie „racjonalnego ustawodawcy”, a więc takiego, który nie dodaje do przepisów ustawy treści zbędnych, nakazuje jednak poszukiwać sensownego wy tłumaczenia dla komentowanej konstrukcji. Zapis „akceptowane jako środek wymiany” należy odczytywać w ten sposób, że pewna część rynku, pod względem liczby podmiotów lub wolumenu transakcji, akceptuje daną „wartość” i dlatego spełnia ona definicję „waluty wirtualnej”.

Teoretycznie można wyobrazić sobie sytuację, że niektóre rodzaje kryptoaktywów są akceptowane, jako środek wymiany, ale tylko przez osoby indywidualne nieprowadzące działalności gospodarczej, a co za tym idzie – nie są „wymienialne w obrocie gospodarczym na prawne środki płatnicze”. Jednak w praktyce, jeśli większa grupa osób interesuje się danymi tokenami, a ponadto – jest gotowa za nie zapłacić, to zaczynają one „funkcjonować własnym życiem” w cyberprzestrzeni, są listowane na giełdach kryptowalutowych i uzyskują konkretną cenę. Ich emisja przyjmuje postać ICO (ang. *Initial Coin Offering*) lub IPO (ang. *Initial Public Offering*) i prowadzona jest pod nadzorem profes-

²⁴ <https://sjp.pwn.pl/slovniki/akceptowa%C4%87.html>, data odczytu: 30 października 2022 r.

sjonalnych programistów, prawników i menagerów. Tak więc posiadanie przez określony rodzaj waluty wirtualnej przymiotu „akceptowalnego środka wymiany” może być wynikiem celowego działania osób, które powołały do życia dany projekt, ale także niezamierzonym skutkiem rozwoju „wartości”. J. Ryfa podaje przykład tzw. złota używanego przez uczestników gry komputerowej World of Warcraft. Wydawca gry, firma Blizzard Entertainment, zaplanowała jej system monetarny w ten sposób, aby „złoto” nie miało zastosowania poza światem gry i zrezygnowała z mechanizmu umożliwiającego jego bezpośrednią wymianę na pieniądze lub inne cyfrowe artefakty. Nie przeszkodziło to graczom nadać „złotu” realną wartość i znaleźć metodę na jego dystrybucję poza systemem World of Warcraft. Obecnie duża liczba graczy uczestniczy w wymianie cyfrowego „złota” na pieniądze w sposób nieoficjalny, tj. za pośrednictwem aukcji internetowych²⁵. Zdaniem autorów, „złoto” pochodzące z World of Warcraft spełnia tym samym definicję waluty wirtualnej, o której mowa w art. 2 ust. 2 pkt 26 ustawy AML, chociaż nie jest pozbawiony racji pogląd przeciwny mówiący o tym, że brak przesłanek do nadawania przedsiębiorcy statusu instytucji obowiązanej, jeśli regulamin oferowanej przez niego gry zabrania wprowadzania artefaktów do obrotu gospodarczego.

7. „Może być elektronicznie przechowywane lub przeniesione albo może być przedmiotem handlu elektronicznego”

W celu uznania określonej „wartości” za walutę wirtualną, oprócz wspomnianych już cech, musi być dodatkowo:

- elektronicznie przechowywana lub przeniesiona albo
- przedmiotem handlu elektronicznego.

W pierwszym przypadku chodzi o sytuację, gdy cechy techniczne systemu podtrzymującego funkcjonowanie „wartości” pozwalają na jej „istnienie” *in se* w postaci cyfrowej. Typowym przykładem na to są bitcoiny, których cyfrowe odzwierciedlenie znajduje się w księdze rozrachunkowej nazywanej protokołem Bitcoin, a instrumenty do zarządzania nimi, tzw. klucze przesyłane są w Internecie pomiędzy użytkownikami systemu (nawet, jeśli klucz zapisany jest „na papierze”, to wykonanie transferu BTC z jednego adresu na drugi wymaga przetworzenia klucza przez program komputerowy). Chodzi także o takie wartości, jak wspomniane

²⁵ J. Ryfa, Waluty wirtualne – problem zdefiniowania i klasyfikacji nowego środka płatniczego, *Nauka o finansach* 2014, nr 2, s. 143.

już „złoto” pochodzące z gry World of Warcraft, ale także „skiny” w grze Counter Strike. Ostatnimi z wymienionych artefaktów można handlować na popularnych platformach cyfrowych takich, jak Allegro, dmarket.com lub csgo.fandom.com, a ceny „skiców” dochodzą nawet do kilku tysięcy dolarów. Przesyłane są one na specjalne wirtualne konta Steam zakładane indywidualnie przez graczy, a cały system transferów i zarządzania „skicami” funkcjonuje na podstawie innej technologii, aniżeli blockchain.

„Handel elektroniczny”, okreśłany mianem e-commerce, nie został zdefiniowany w przepisach prawa niemniej oznacza on „transakcje przeprowadzane przez sieci, oparte na protokole IP i przez inne sieci komputerowe”²⁶. Inne definicje podkreślają, że chodzi o działalność polegającą na kupowaniu oraz sprzedawaniu towarów i usług przez Internet przy pomocy komputerów (laptopa, smartfona itp.). W tym przypadku walutę wirtualną może reprezentować token NFT dający określone prawa związane z istnieniem dzieła sztuki w tradycyjnej formie np. obrazu namalowanego na płótnie i umieszczonego w muzeum.

8. Wnioski

W wypowiedziach ekspertów branży „krypto” nieraz podkreśla się, że definicja zawarta w art. 2 ust. 2 pkt 26 ustawy AML jest zbyt szeroka, niejasna i rodzi problemy w ustaleniu, co jest, a co nie jest walutą wirtualną. Słychać nawet głosy, że kryptowaluty powinny być regulowane specjalnym, tylko im dedykowanym, aktem prawnym, w którym znalazłaby się „doskonała”, w zamyśle postulatorów, definicja legalna takich artefaktów.

Zdaniem autorów, komentarze takie są po części uzasadnione, ale z drugiej strony nie jest łatwo stworzyć „idealną” definicję walut wirtualnych. Tym bardziej, że ustawa z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowania terroryzmu korzysta z wzorców wypracowanych przez FATF i zaaprobowanych przez agendy Unii Europejskiej. Pojęcie „virtual currencies” zostało wprost przetłumaczone z języka angielskiego i przeniesione do polskiej ustawy, a więc polski ustawodawca nie pokusił się o stworzenie własnej definicji walut wirtualnych. Byłoby to zadanie niezwykle trudnym, gdyż cechy techniczne, ekonomiczne i prawne poszczególnych „wartości” są różne, a algorytmy ich działania skomplikowane. Obowiązująca definicja

²⁶ Handel elektroniczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/1778,pojcie.html>, data odczytu: 30 września 2022 r.

porządkuje ten stan rzeczy, chociaż wątpliwości budzą niektóre jej fragmenty np. rozróżnienie pomiędzy „wymienialnością” wartości na środki płatnicze, a ich „akceptowalnością jako środka wymiany”.

Chybnym pomysłem jest postulat zdefiniowania kryptowalut w Kodeksie karnym mając na uwadze, że w obecnym stanie prawnym nie sprawia problemów właściwe kwalifikowanie przestępstw popełnionych z ich wykorzystaniem. Stworzenie takiej definicji odniosłoby skutek odwrotny od zamierzonego i jeszcze bardziej skomplikowało wykładnię znamion niektórych czynów zabronionych.

Kolejna rzecz: chociaż waluty wirtualne powszechnie kojarzą się z kryptowalutami, a przede wszystkim bitcoinem, to ich definicja legalna obejmuje znacznie większy zbiór „wartości”. Już w projekcie ustawy wskazano, że intencją legislatora było objęcie jej zakresem zarówno kryptowalut (bitcoin, monero, litecoin), jak i scentralizowanych cyfrowych aktywów (WebMoney, PerfectMoney)²⁷. Nie każdy rodzaj waluty wirtualnej musi działać w oparciu o technologię rozproszonych baz danych, najczęściej mających postać blockchained, gdyż zakres przedmiotowy art. 2 ust. 2 pkt 26 ustawy AML obejmuje także scentralizowane waluty wirtualne posiadające odgórny administrator, który zarządza ich wydawaniem i dystrybucją. Nie sposób w tym miejscu objąć analizą wszystkich rodzajów cyfrowych aktywów występujących w Internecie, ale zdaniem autorów duża ich część będzie spełniała ustawową definicję „waluty wirtualne”; chodzi m.in. o jednostki płatnicze, niektóre lootboxy oraz pozostałe artefakty wykorzystywane w grach komputerowych.

Zasadnym jest twierdzenie, że organy publiczne, w tym sądy i prokuratura, znajdują się na początku drogi związanej w adaptacją walut wirtualnych w procesie wykładni i stosowania prawa. Jak dużą rolę odgrywają one w dzisiejszym świecie świadczą m.in. wydarzenia związane z wojną na Ukrainie i sankcjami nałożonymi na Rosję i Białoruś. Na stronie Komisji Europejskiej podano, że dotyczą one „crypto assets” i „deposits of crypto-wallets”, a na witrynie polskiego Ministra Finansów mowa jest o „kryptoaktywach”. Jakie są relacje między zakresem przedmiotowym ustanowionych sankcji, a definicją walut wirtualnych z ustawy AML? To ciekawe zagadnienie, wymagające wnikliwej analizy „przepisów sankcyjnych” w kontekście krajowej definicji walut wirtualnych, ale jego omówienie wymaga przeprowadzenia odrębnej analizy.

²⁷ Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy, *op. cit.*, s. 12–13.

Bibliografia

Akty prawne

1. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 1138).
2. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 1375).
3. Ustawa z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (Dz. U. z 2021 r., poz. 815, 1163).
4. Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 1907 ze zm.).
5. Ustawa z dnia 27 lipca 2002 r. Prawo dewizowe (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 309).
6. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (załącznik do obwieszczenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 29 lutego 2016 r. (poz. 283).

Literatura

1. Doliwa A., Ogólna charakterystyka prawa gospodarczego prywatnego, (w:) T. Mróz, M. Stec (red.), *Zasady prawa gospodarczego prywatnego*, Warszawa 2007.
2. Dybowski M., Rozdział VIII. Uwagi o pragmatycznej roli definicji legalnych w derywacyjnej koncepcji wykładni prawa, (w:) M. Herman, S. Sykuła (red.), *Wykładnia prawa. Tradycja i perspektywy*, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2016.
3. Grykiel J., Pojęcie działalności gospodarczej i zawodowej w rozumieniu art. 43(1) k.c., *Studia Prawnicze* 2005, nr 4.
4. Kotarbiński T., *Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk*, Warszawa 1986.
5. Malinowski A., *Polski język prawny. Wybrane zagadnienia*, Warszawa 2006.
6. Ryfa J., Waluty wirtualne – problem zdefiniowania i klasyfikacji nowego środka płatniczego, *Nauka o finansach* 2014, nr 2.
7. Stolarski K., Prawny i podatkowy status walut wirtualnych w kontekście wprowadzenia do prawa polskiego definicji legalnej waluty wirtu-

alnej, Monitor Podatkowy 2018, nr 9, źródło: <https://czasopisma.beck.pl/monitor-podatkowy>, data odczytu: 30 października 2022 r.

8. Zieliński M., Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki, Warszawa 2006.

Orzeczenia

1. Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r., sygn. C-264/14, Skatteverket przeciwko Davidowi Hedqvistowi.
2. Uchwała SN z dnia 23 lutego 2005 r., sygn. III CZP 88/04, OSNC 2006, nr 1, poz. 5,
3. Uchwała SN z dnia 6 grudnia 1991 r., sygn. III CZP 117/91, OSNC 1992, nr 5, poz. 65, postanowienie SN z dnia 1 lipca 2021 r., sygn. III USK 223/21, LEX nr 3380183.
4. Wyrok WSA w Poznaniu z dnia 8 kwietnia 2021 r., sygn. I SA/Po 229/21, LEX nr 3172268.

Inne dokumenty

1. Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers. Updated guidance for a risk-based approach, October 2021.
2. Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu, <https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/druk.xsp?nr=2233>, data odczytu: 1 października 2022 r.
3. Handel elektroniczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/1778,pojecie.html>, data odczytu: 30 września 2022 r.

The analysis of the definition of virtual currencies of the 1 April bill on money laundering and terrorism financing counteractiin

Abstract

The following article discusses in detail legal definitione of virtual currencies which can be found in article 2, section 2, point 26 of the

bill of 1 April 2018 on money laundering and terrorism financing counteracting. The discussion on the importance and the role of the above definitions in legal texts serves as a departure point. What follows next, is the interpretation of phrases which comprise the elements in article 2, section 2, point 26 of the AML bill, that is, 'digital value transformation', fungible in economic circulation into legal tender, 'accepted as a medium of circulation', 'electronically stored or transferred or the object of e-commerce.' The article concludes with some thesis formed on the basis of the above analysis.

Key words

Virtual currencies, cryptocurrencies, blockchain, legal definition, AML policy, economic crime, crime.